Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis

2016-01-18, bylos Nr. A-848-520/2016

Teismas: Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas
Dokumentas: Nutartis
Data: 2016-01-18
Bylos Nr.: A-848-520/2016
Teisminio proceso Nr.: 3-64-3-01001-2015-6
Bylos rūšis: administracinė byla
Rezultatas: Sprendimas pakeistas.

Administracinė byla Nr. A-848-520/2016
Teisminio proceso Nr. 3-64-3-01001-2015-6
Procesinio sprendimo kategorija 15.2.3.2 (S)

LIETUVOS VYRIAUSIASIS ADMINISTRACINIS TEISMAS
NUTARTIS
LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU
2016 m. sausio 18 d.
Vilnius

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Ramūno Gadliausko, Ričardo Piličiausko (kolegijos pirmininkas) ir Dalios Višinskienės (pranešėja), teismo posėdyje rašytinio proceso ir apeliacine tvarka išnagrinėjo administracinę bylą pagal pareiškėjo N. D. apeliacinį skundą dėl Šiaulių apygardos administracinio teismo 2015 m. gegužės 26 d. sprendimo administracinėje byloje pagal pareiškėjo N. D. skundą atsakovui Lietuvos valstybei, atstovaujamai Šiaulių tardymo izoliatoriaus, dėl neturtinės žalos atlyginimo priteisimo.

Aprašomoji dalis

Teisėjų kolegija nustatė:

I.

Pareiškėjas N. D. (toliau – ir pareiškėjas) kreipėsi į Šiaulių apygardos administracinį teismą su skundu, prašydamas priteisti iš atsakovo Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus (toliau – ir atsakovas, Šiaulių TI), 25 000 Eur neturtinės žalos atlyginimą už kalinimą teisės aktų nuostatų neatitinkančiomis sąlygomis.

Pareiškėjas paaiškino, kad jis Šiaulių TI buvo laikomas nuo 2013 m. balandžio 25 d. iki 2015 m. balandžio 3 d. perpildytose kamerose pažeidžiant teisės aktų reikalavimus. Pareiškėjas nurodė, kad dėl kamerų perpildymo jam trūko privatumo. Pareiškėjo teigimu, kamerose vasarą buvo per karšta, o žiemą – šalta, t. y. temperatūra kamerose neatitiko teisės aktų reikalavimų. Dėl kalinimo perpildytose ir higienos normų reikalavimų neatitinkančiose kamerose pareiškėjas patyrė neigiamus dvasinius išgyvenimus, fizinius nepatogumus, diskomfortą. Pareiškėjas atkreipė dėmesį, kad dėl atsakovo neteisėtų veiksmų ir nerūpestingumo yra daroma žala jo sveikatai, pavyzdžiui, dėl vitaminų trūkumo pradėjo gesti dantys, tačiau Šiaulių TI negali suteikti visos stomatologinės pagalbos, t. y. netvarko dantų, sukelia danties uždegimus, po kurių reikia išrauti dantis. Pareiškėjo nuomone, Šiaulių TI dirbanti stomatologė tinkamai netvarko dantų, todėl pareiškėjas susigadino dantis, kentėjo danties skausmus. Pareiškėjas patirtą neturtinę žalą įvertino 25 000 Eur suma

atsižvelgęs į tai, kad jis nemato jokio sulaikymo sąlygų pagerėjimo. Pareiškėjas paaiškino, kad kreipėsi žodžiu į Šiaulių TI administracijos pareigūnus dėl laikymo sąlygų pagerinimo, tačiau jokio atsakymo ar paaiškinimo nesulaukė.

Atsakovas Lietuvos valstybė, atstovaujama Šiaulių tardymo izoliatoriaus, atsiliepime į skundą prašė pareiškėjo skundą atmesti.

Atsakovas paaiškino, kad nuo 2010 m. gegužės mėnesio kameroje vienam asmeniui turėjo tekti ne mažiau kaip 3,6 kv. m. Kadangi teisinis reglamentavimas nenustato tam tikrų baldų ar įrenginių užimamo ploto įtakos skaičiuojant kameros plotą, todėl skaičiuojant vienam asmeniui tenkantį kameros plotą visas kameros plotas dalijamas iš kameroje laikomų asmenų skaičiaus. Pareiškėjas ginčo laikotarpiu buvo kalinamas 13 skirtingų kamerų, kuriose jam teko nuo 2,61 iki 20,9 kv. m. Atsakovas pabrėžė, kad Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – ir EŽTT) praktikoje nėra konkrečiai nustatyta, koks plotas turėtų būti skirtas kalinamajam pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją (toliau – ir Konvencija). Remiantis EŽTT praktika, vien tik mažesnio ploto suteikimas ne visada savaime suponuoja išvadą, jog buvo pažeistas Konvencijos 3 straipsnis. Valašinas prieš Lietuvą byloje EŽTT, įvertinęs bendrąsias kalinimo pagal įprastinį režimą sąlygas, konstatavo, kad santykinai mažą plotą, tekusį vienam asmeniui, kompensavo absoliučiais skaičiais vertinti nemaži miegamųjų išmatavimai, kuriuose netrūko nei šviesos, nei oro, bei suteikta judėjimo laisvė (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. sausio 23 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A822-63/2014).

Atsakovas akcentavo, kad įstaiga veikia 1911 metais pastatytame pastate, yra nuolat perpildyta. Šiaulių TI administracija dėl objektyvių priežasčių ne visuomet turi galimybę užtikrinti vienam asmeniui 3,6 kv. m ploto, nes įstaiga negali daryti įtakos dėl atvykstančiųjų asmenų skaičiaus, tačiau administracija stengiasi, kad suimtieji ir nuteistieji, kurių laikymo sąlygos ne visiškai atitinka nustatytus reikalavimus, tokiomis sąlygomis būtų laikomi kuo trumpesnį laiką, t. y. atsiradus galimybei perkeliami į laisvesnes kameras. Atsakovas atkreipė dėmesį į asmenų laikymo kardomojo kalinimo įstaigose specifiką, t. y. į tai, kad toje pačioje kameroje laikomų asmenų skaičius per tą pačią parą nėra pastovus, todėl keičiantis kalinčių asmenų skaičiui per parą, plotas, tenkantis vienam asmeniui, kinta nuo mažesnio už nustatytą iki viršijančio normą. Pasivaikščiojimo laiku (1 val. per dieną), medicininių apžiūrų metu, prausimosi pirtyje metu asmenys nebūna gyvenamojoje kameroje. Pareiškėjo pretenzijos laikytinos nepagrįstomis ir nesuteikiančiomis pagrindo Šiaulių TI pareigūnų veiksmus pripažinti neteisėtais.

Atsakovo teigimu, Šiaulių visuomenės sveikatos centras 2014 m. vasario 3 d. tikrino kamerą Nr. 64 (2014 m. vasario 12 d. patikrinimo aktas Nr. 27) ir nustatė, kad santykinė oro drėgmė atitinka normas, dirbtinė apšvieta 212 lx, 2013 m. spalio–lapkričio mėnesiais atliktas remontas, pelėsio nėra. Nagrinėjamu atveju taikytinos tik tos teisės aktų, reglamentuojančių pareiškėjo laikymo įstaigoje sąlygas, nuostatos ir tie higienos normų reikalavimai, kurie nesusiję su pastato ar patalpų rekonstrukcijos darbais. Dėl to negalima konstatuoti įstaigos neteisėto veikimo, kiek tai susiję su pareiškėjo argumentais dėl nepakankamo šviesos patekimo į patalpas, drėgmės ar šalčio, ventiliacijos nebuvimo. Šiaulių TI gyvenamosios kameros yra vėdinamos natūraliu būdu per langus bei duris. Kiekvienam kameroje laikomam asmeniui skiriamas inventorius, kuris yra numatytas teisės aktuose. Įstaigos administracija nuolat reikalauja iš suimtųjų ir nuteistųjų palaikyti tvarką kamerose, už kamerų valymą ir tvarką atsakingi patys nuteistieji bei suimtieji. Valymo inventorius bei priemonės į kameras išduodamos pagal suimtųjų / nuteistųjų prašymus, po valymo užbaigimo grąžinamas atgal į valymo inventoriui laikyti skirtą patalpą.

Kamerų remontas Šiaulių TI atliekamas pagal iš anksto sudarytą planą ir esamus materialinius, finansinius ir darbo resursus, gavus tam skirtas lėšas iš valstybės biudžeto. Suimtieji ir nuteistieji neretai piktybiškai niokoja valstybės turtą, gadina elektros instaliaciją, daužo apšvietimo lemputes, stiklus, klozetus, laužo langus, griauna sieneles, kurios skiria klozetą nuo miegamųjų vietų, ir pan., todėl suremontuotose kamerose dažnai

tenka daryti pakartotinį remontą. Atsakovas pažymėjo, kad Šiaulių TI pastatas yra įtrauktas į Lietuvos Respublikos nekilnojamųjų vertybių sąrašą, todėl kai kurių nuolat nustatomų trūkumų pašalinti neįmanoma, pavyzdžiui, nėra galimybės padidinti langų angas ar įrengti papildomą ventiliacijos sistemą. Atsakovo teigimu, kamerose apgyvendinti asmenys, kurie reguliariai vėdina, prižiūri ir tvarko savo kameras, neturi problemų dėl atsirandančio pelėsio ar drėgmės gyvenamosiose kamerose. Visose Šiaulių TI kamerose yra įrengtas veikiantis sanitarinis mazgas, kuris nuo likusio kameros ploto yra atskirtas sienele. Toks sanitarinio mazgo įrengimas atitinka galiojančių teisės aktų reikalavimus. Atsakovo teigimu, Šiaulių TI gyvenamosios kameros įrengtos vadovaujantis teisės aktų reikalavimais. Pareiškėjo teiginys dėl antisanitarinių kalinimo sąlygų yra labai abstraktus ir nepakankamai detalizuotas. Atsakovas atkreipė dėmesį, kad byloje nėra jokių duomenų, jog pareiškėjas kalinimo metu kokiu nors būdu skundėsi Šiaulių TI administracijai ar kitoms kompetentingoms institucijoms dėl kameros perpildymo ir nepatogumų, susijusių su šiuo faktu, ar kitų jo laikymo sąlygų.

Dėl maisto raciono ir energetinio vertingumo atsakovas paaiškino, kad pareiškėjo kalinimo laikotarpiu Šiaulių TI asmenys laisvės atėmimo vietose buvo maitinami pagal Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2006 m. gegužės 2 d. įsakymu Nr. 4/07-117 „Dėl asmenų, laikomų kardomojo kalinimo ir laisvės atėmimo vietose, maitinimo organizavimo taisyklių patvirtinimo“ patvirtintus valgiaraščius, o byloje nėra jokių duomenų, jog pareiškėjas kalinimo metu kokiu nors būdu skundėsi Šiaulių TI administracijai ar kitoms kompetentingoms institucijoms dėl netinkamo maitinimo. Dėl odontologo paslaugų atsakovas nurodė, kad pareiškėjas pirmą kartą į odontologą kreipėsi 2014 m. vasario 26 d. ir paslaugos buvo suteiktos. Atsakovo nuomone, pareiškėjo teiginiai, kad jam nebuvo suteikta tinkama medicininė pagalba, atmestini kaip nepagrįsti, nes visais atvejais, kai pareiškėjas kreipėsi į odontologą, jam paslauga buvo suteikta, o vien tai, jog pareiškėjas mano, kad odontologas netinkamai suteikė paslaugas, ar kad nurodo, jog reikia traukti dantį, nesudaro pagrindo abejoti Šiaulių TI Sveikatos priežiūros tarnybos personalo kompetencija ar tinkamų savo pareigų neatlikimu bei konstatuoti neteisėtus veiksmus (neveikimą). Atsakovas atkreipė dėmesį, kad pareiškėjas apsilankymo pradžioje nesileido apžiūrimas, neva susitvarkys dantį laisvėje, prašė tik nuskausminamųjų, todėl galima daryti išvadą, jog pats pareiškėjas kaltas dėl danties būklės. Šiaulių TI pažymėjo, kad pareiškėjas skunde nenurodė, kokius teisės aktus pažeidė Šiaulių TI, kokie atsakovo veiksmai ar neveikimas prieštarauja teisės aktams, o abstraktūs pareiškėjo teiginiai, kad, jo manymu, nebuvo suteikta tinkama medicininė pagalba, neįrodo atsakovo veiksmų neteisėtumo.

Atsakovo teigimu, pagal EŽTT praktiką tam tikra kančia ar pažeminimas yra dažnai būdingi ar neišvengiami bausmės formos ar laisvės atėmimo priemonių elementai. Pareiškėjas savo skundą grindžia abstrakčiais argumentais, reiškia bendro pobūdžio nusiskundimus, kurių nepagrindžia jokiais įrodymais. Turtinė žala turi būti tikra, konkreti, įrodyta ir kiekybiškai įvertinta; pareiga įrodyti, kad tam tikra žala buvo patirta, tenka pareiškėjui, kuris taip pat privalo pagrįsti ir įrodyti priežastinį ryšį tarp jo nurodomos žalos ir neteisėtų veiksmų. Tačiau pareiškėjas nepateikė jokių duomenų, kurie leistų konstatuoti patirtą neturtinę žalą ir kurią būtų galima susieti su asmens laikymo Šiaulių TI sąlygomis. Atsakovo nuomone, pareiškėjo teiginiai apie patirtą neturtinę žalą yra nepagrįsti. Atsakovas atkreipė dėmesį, kad pagal EŽTT ir Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktiką pažeidimo fakto pripažinimas taip pat yra asmens pažeistų teisių gynybos būdas, kuris yra pakankama ir teisinga satisfakcija už patirtą skriaudą, o neturtinė žala priteisiama konkrečiu atveju nustačius, kad teisės pažeidimo pripažinimo nepakanka pažeistai teisei apginti. Atsakovas prašė atsižvelgti į tai, kad įstaiga pagal galimybes siekė įgyvendinti galiojančius teisės aktus ir nebuvo neigiamo veikimo, nukreipto išimtinai prieš pareiškėją, pareiškėjo laikymas teisės aktų neatitinkančiomis sąlygomis buvo su pertraukomis ir tik periodinis, neigiamas veikimas buvo mažareikšmis ir nesukėlęs ilgalaikių neigiamų pasekmių.

II.

Šiaulių apygardos administracinis teismas 2015 m. gegužės 26 d. sprendimu pareiškėjo N. D. skundą tenkino iš dalies – priteisė pareiškėjui iš atsakovo Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių TI, 750 Eur neturtinės žalos atlyginimą.

Teismo vertinimu, pagal Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2010 m. gegužės 11 d. įsakymo Nr. V-124 „Dėl didžiausio tardymo izoliatoriuje ir areštinėje leidžiamų laikyti asmenų skaičiaus ir minimalaus ploto, tenkančio vienam asmeniui, tardymo izoliatoriaus ir areštinės kameroje nustatymo“ (toliau – ir Įsakymas) 1.3.1 punktą iki Laisvės atėmimo vietų modernizavimo strategijos įgyvendinimo priemonių 2009–2017 metų plane, patvirtintame Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. rugsėjo 30 d. nutarimu Nr. 1248, numatytų priemonių įgyvendinimo vienam asmeniui tenkantis minimalus plotas tardymo izoliatoriaus kameroje negali būti mažesnis kaip 3,6 kv. m. Įvertinęs Šiaulių TI 2015 m. balandžio 15 d. pažymoje Nr. 60/09-13762 „Dėl N. D.“ pateiktą informaciją, teismas nustatė, kad pareiškėjas į Šiaulių TI atvyko 2013 m. gegužės 3 d. ir įstaigoje periodiškai laikytas iki 2015 m. balandžio 1 d., t. y. iš viso 558 dienas. Teismas konstatavo, kad pareiškėjas minėtu laikotarpiu 439 dienas buvo laikomas nepažeidžiant nustatytos vienam asmeniui, esančiam laisvės atėmimo ir kardomojo kalinimo įstaigoje, kameros ploto normos, o 119 dienų buvo laikomas, kai pareiškėjui galbūt teko mažesnis kalinimo kameros plotas nei nustatyta norma, t. y. Šiaulių TI administracija pažeidė pareiškėjo subjektinę teisę būti kalinamam kameroje, kurioje jam tektų ne mažiau nei 3,6 kv. m kameros ploto.

Teismas nustatė, kad pareiškėjas skunde nurodė, jog kamerose vasarą būdavo karšta, žiemą – šalta, o teismo posėdyje nurodė, kad pasivaikščioti išveda ne kasdien, kamerose lempos prikabintos ant siūlų, laidai išsikišę, pasivaikščiojimo kiemo plotas mažas, o žmonių daug, sportuoti nėra sąlygų, nes salė maža. Pareiškėjo teiginiams paneigti atsakovas pateikė Šiaulių visuomenės sveikatos centro 2014 m. vasario 12 d. patikrinimo aktą Nr. EP-27, iš kurio matyti, kad patikrinimas atliktas 2014 m. vasario 3 d., jo metu buvo tikrinta kamera Nr. 64, kurioje pareiškėjas buvo nuo 2014 m. sausio 3 d. iki 2014 m. sausio 23 d. Patikrinimo metu nustatyta, kad kameroje Nr. 64 santykinė oro drėgmė, dirbtinė apšvieta atitinka reglamentuojamas normas, minėtoje kameroje 2013 m. spalio–lapkričio mėnesiais atliktas einamasis remontas, pelėsio nėra, tualetas atskirtas nuo kameros plokšte ir užuolaida. Šiaulių visuomenės sveikatos centro 2014 m. sausio 23 d. patikrinimo akte Nr. EP-8 (patikrinimas atliktas 2014 m. sausio 14 d.) konstatuota, kad laisvės atėmimo vietoje laikomų asmenų patiekiamo maisto fiziologinės mitybos normos yra pažeistos, nes bendras paros kilokalorijų kiekis nepakankamas. Pareiškėjo skunde nurodytiems teiginiams paneigti atsakovas taip pat pateikė Šiaulių visuomenės sveikatos centro 2013 m. liepos 9 d. patikrinimo aktą Nr. EP-224 (patikrinimas atliktas 2013m. birželio 26 d.), kuriame konstatuota, kad pasivaikščiojimo kiemai, kurių yra 21, įrengti ant pastato stogo, ketvirtame aukšte, pasivaikščiojimo kiemai valomi periodiškai, o drėkinami pagal poreikį.

Laisvės atėmimo vietoje laikomi asmenys maitinami vadovaujantis Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2006 m. gegužės 2 d. įsakymo Nr. 4/07-117 „Dėl asmenų, laikomų kardomojo kalinimo ir laisvės atėmimo vietose, maitinimo organizavimo taisyklių patvirtinimo“ 6 punktu pagal valgiaraščius, sudarytus asmenims, laikomiems kardomojo kalinimo ir laisvės atėmimo vietose. Atsakovas pateikė Šiaulių visuomenės sveikatos centro 2013 m. rugsėjo 5 d. patikrinimo aktą Nr. EP-301 (patikrinimas atliktas 2013 m. rugsėjo 4 d.), iš kurio matyti, kad Šiaulių TI dalį nustatytų Šiaulių visuomenės sveikatos centro pažeidimų pašalino, tačiau nurodyti ir nepašalinti pažeidimai. Atsakovas pateikė 2014 m. spalio 3 d. Šiaulių visuomenės sveikatos centro patikrinimo aktą Nr. EP-406 (patikrinimas atliktas 2014 m. rugsėjo 25 d.), kuriame nurodyta, kad laikomiems asmenims pabūti gryname ore 1 val. per dieną sąlygos sudaromos, maitinimas organizuojamas 3 kartus per dieną pagal reglamentuojančio teisės akto reikalavimus sudarytus valgiaraščius, gyvenamosios patalpos (kameros) vėdinamos per langus, įrengta sporto salė su treniruokliais, sporto įranga

techniškai tvarkinga. Atsakovas pateikė Šiaulių visuomenės sveikatos centro 2014 m. rugpjūčio 13 d. patikrinimo aktą Nr. EP-330 (patikrinimas atliktas 2014 m. liepos 23 d.), kuriame nustatyta, kad odontologijos kabinete odontologo paslaugos teikiamos vieną kartą per savaitę, nurodyti duomenys apie odontologijos kabineto įrengimą.

Paminėtoms Šiaulių visuomenės sveikatos centro patikrinimo išvadoms patvirtinti atsakovas pateikė Šiaulių TI 2015 m. balandžio 21 d. pažymą Nr. 62/08-434 „Apie laikymo sąlygas Šiaulių tardymo izoliatoriuje", iš kurios matyti, kad gyvenamosios patalpos turi būti vėdinamos per langus (kamerose yra skaidraus stiklo langai), dėl Šiaulių TI pastato įtraukimo į Lietuvos Respublikos nekilnojamųjų kultūros vertybių sąrašą neįmanoma padidinti natūralios apšvietos, įrengti papildomą ventiliacijos sistemą ir padidinti oro judėjimo greitį bei sumažinti santykinę drėgmę, efektyviai sureguliuoti oro temperatūrą gyvenamosiose kamerose, kadangi nėra galimybės padidinti langų angas. Minėtame dokumente taip pat pasisakyta dėl patalynės išdavimo, keitimo, dėl sanitarinės valyklos, prausimosi patalpų, pasivaikščiojimo kiemelių, jų ploto, pasivaikščiojimo trukmės.

Atsižvelgęs į tai, teismas sprendė, kad nurodyti pareiškėjo nusiskundimai yra abstraktūs, kurių neįmanoma patikrinti laiko ir vietos atžvilgiu, todėl laikė juos nepagrįstais. Teismo vertinimu, pagrįstas yra pareiškėjo skunde nurodytas teiginys, kad jis Šiaulių TI negauna su maistu vitaminų, nes iš pateiktų Maisto tvarkymo subjekto patikrinimo aktų matyti, kad trūkumų pašalinimo programos vykdymo kontrolė atlikta, maistas atvežamas paruoštas iš uždarosios akcinės bendrovės „Pontem", aktuose nurodytos maisto pozicijos buvo pažeistos.

Pareiškėjas teismo posėdyje nurodė, kad karantino patalpos purvinos, laša nuo lubų, tokiomis sąlygomis ten tenka valgyti, baudos izoliatoriuje blogas kvapas, tualeto vamzdžiais landžioja žiurkės. Teismas nustatė, kad vadovaujantis Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2009 m. birželio 1 d. įsakymu Nr. 1R-172 patvirtintų Tardymo izoliatorių vidaus tvarkos taisyklių 11 punktu, suimtieji (nuteistieji), kol įforminami dokumentai, bet ne ilgiau kaip 2 valandoms, uždaromi į trumpalaikio laikymo kameras, tačiau atsakovas nėra įpareigotas registruoti duomenų, kiek asmenų buvo patalpinta kartu su pareiškėju į laikino sulaikymo kamerą. Tokia pat tvarka ir režiminiame korpuse esančiose paskirstymo kamerose, kur suimtieji (nuteistieji) laikomi tol, kol jiems bus atlikta medicininė apžiūra bei sanitarinis švarinimas, suimtieji ir nuteistieji iš paskirstymo kamerų paskirstomi į gyvenamąsias kameras tą pačią dieną, o higienos normoje nustatyti gyvenamųjų patalpų įrengimo reikalavimai taikomi tik tardymo izoliatoriuose laikomų asmenų apgyvendinimui skirtoms patalpoms įrengti, todėl trumpalaikio laikymo kameros ir režiminiame korpuse esančios paskirstymo kameros nėra į izoliatorių priimtiems asmenims apgyvendinti skirtos patalpos.

Teismas nustatė, kad pirminės gydytojų apžiūros tardymo izoliatoriuje metu 2013 m. gegužės 6 d. pareiškėjas jokių nusiskundimų nereiškė; dėl skunde akcentuotų dvasinių išgyvenimų į Sveikatos priežiūros tarnybą pareiškėjas nėra kreipęsis. Pareiškėjas yra kreipęsis į Sveikatos priežiūros tarnybą dėl kairės alkūnės sąnario, dantų skausmų, tačiau pareiškėjui visada buvo suteikiama pagalba, buvo nusiųstas į Laisvės atėmimo vietų ligoninę. Teismas konstatavo, kad tam tikras kalinamųjų privatumo, jų judėjimo laisvės apribojimas ir su tuo susiję neigiami išgyvenimai, patyrimai paprastai yra neišvengiama kalinimo pasekmė. Nors pareiškėjas tiek skunde, tiek teismo posėdyje nurodė, kad jis turi nusiskundimų dėl Šiaulių TI odontologo suteikiamų paslaugų, tačiau pareiškėjas pagal Lietuvos Respublikos pacientų sveikatai padarytos žalos nustatymo įstatymą į Pacientų sveikatai padarytos žalos nustatymo komisiją nėra kreipęsis. Teismas sprendė, kad visas pareiškėjo nurodytas aplinkybes dėl minėtų paslaugų suteikimo ar nesuteikimo, jų tinkamumo, priežastinio ryšio su buvimu Šiaulių TI, tinkamo ar netinkamo gydymo ir kitų klausimų galėtų spręsti pagal kompetenciją Pacientų sveikatai padarytos žalos nustatymo komisija, o pasinaudojus nustatyta tvarka, toks ginčas būtų teismingas bendrosios kompetencijos teismui.

Nors iš Šiaulių TI 2015 m. balandžio 20 d. pažymos Nr. 61/04-916 „Dėl N. D." matyti, kad pareiškėjas nuo 2013 m.

balandžio 25 d. iki 2015 m. balandžio 1 d. į Šiaulių TI direktorių su prašymais ar skundais dėl netinkamų laikymo sąlygų nesikreipė, tačiau teismas padarė išvadą, jog aplinkybė, kad asmuo tam tikrą laiko tarpą buvo laikomas nepriimtinomis sąlygomis, nesilaikant teisės aktų reikalavimų, administracinių teismų praktikoje pripažįstama pagrindu neturtinei žalai atlyginti.

Atsižvelgęs į kalinimo neatitinkančiomis teisės aktų reikalavimų sąlygomis trukmę, intensyvumą, į pareiškėjo patirtus nepatogumus, kurių intensyvumas viršijo neišvengiamai kalinimui būdingus nepatogumus ir kurie žemina žmogiškąjį orumą, į kitus teismų praktikoje įtvirtintus neturtinės žalos dydžio nustatymo kriterijus, vadovaudamasis sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijais, teismas konstatavo, kad pareiškėjas patyrė neturtinę žalą (dvasinius išgyvenimus, nepatogumus, pažeminimą), kuri negali būti kompensuojama vien tik pareiškėjo teisių pažeidimo pripažinimu. Teismo vertinimu, byloje nėra duomenų, kad Šiaulių TI būtų sąmoningai siekęs pažeisti pareiškėjo orumą ar nežmoniškai su juo elgtis, iš bylos medžiagos matyti, jog atsakovas ėmėsi visų įmanomų veiksmų, kad pareiškėjui būtų užtikrintos kuo palankesnės kalėjimo sąlygos. Teismas, apskaičiuodamas neturtinės žalos dydį, vertino pareiškėjo patirtus neigiamus dvasinius išgyvenimus, turimų įrodymų visetą, pareiškėjo subjektinės teisės pažeidimo mastą ir trukmę, rėmėsi teismų praktikoje taikytinais neturtinės žalos vertinimo kriterijais, atsižvelgė į tai, kad pareiškėjas į teismą kreipėsi praėjus daugiau kaip metams po išvykimo iš Šiaulių TI, bei į Lietuvoje egzistuojančias ekonomines darbo užmokesčio bei pragyvenimo sąlygas. Teismo vertinimu, pareiškėjo nurodytos aplinkybės ir pateikti įrodymai nesudaro faktinio ir teisinio pagrindo konstatuoti, kad jis patyrė 25 000 Eur neturtinę žalą, todėl teismas pareiškėjo skundą tenkino iš dalies ir pareiškėjui padarytos neturtinės žalos dydį įvertino 750 Eur dydžio suma.

III.

Pareiškėjas N. D. apeliaciniame skunde prašo panaikinti Šiaulių apygardos administracinio teismo 2015 m. gegužės 26 d. sprendimą ir jo (pareiškėjo) skundą tenkinti.

Pareiškėjas pakartoja pagrindines pirmosios instancijos teismo skundžiamame sprendime nustatytas aplinkybes ir padarytas išvadas. Pareiškėjas papildomai paaiškina, kad Šiaulių TI yra pripažintas netinkamos būklės kalėti, sąlygos yra nepakenčiamos, kurios prilygsta kankinimui. Pareiškėjas teigia, kad jis dėl gyvenimo Šiaulių TI sąlygų patyrė ne tik dvasinius, psichologinius, moralinius išgyvenimus, buvo pažeminta pareiškėjo garbė ir orumas, bet dėl atsakovo aplaidumo ir nerūpestingumo pareiškėjas kentėjo ir danties skausmus. Pareiškėjo nuomone, Šiaulių TI dirbanti odontologė jam nesuteikė tinkamų paslaugų ir nesiuntė gydytis į Laisvės atėmimo vietų ligoninę. Pareiškėjas pažymi, kad pirmosios instancijos teismo posėdyje prašė bylą nagrinėjusios teisėjos suteikti galimybę su nepriklausomo stomatologo pagalba įrodyti, jog Šiaulių TI yra kaltas dėl pablogėjusios pareiškėjo sveikatos, tačiau teisėja neatkreipė dėmesio nei į šį, nei į kitus pareiškėjo išsakytus argumentus, susijusius su tuo, kad Šiaulių TI už paprasčiausius dalykus griežtai baudžia ir patalpina į baudos izoliatorių, kuriame yra labai blogos kalėjimo sąlygos. Pareiškėjas apibūdina pasivaikščiojimo kiemelyje sąlygas. Pareiškėjas akcentuoja, kad Šiaulių TI klaidina teismus, pateikdamas klaidingas išvadas apie kamerose buvusių asmenų skaičių, buvimo kamerose laiką, neva suteikiamą reikiamą medicininę (stomatologinę) pagalbą. Pareiškėjo teigimu, pirmosios instancijos teismas netinkamai įvertino Šiaulių TI problemas ir pareiškėjo dvasinius išgyvenimus. Pirmosios instancijos teismo skundžiamas sprendimas yra neteisėtas ir vienašališkas, nes palaiko atsakovo poziciją.

Pareiškėjas paaiškina, kad jis Šiaulių TI buvo laikomas sąlygomis, kurios prilygta kankinimui. Patalpose šalta, drėgna, neužtikrinamas asmeniui turintis tekti 5 kv. m kameros, kurios dar yra užstatytos baldais, plotas. Pareiškėjas atkreipia dėmesį, kad dėl ploto trūkumo buvo priverstas nuolat sėdėti arba gulėti, patalpose nėra užtikrintas natūralus apšvietimas, rūkantieji laikomi kartu su nerūkančiaisiais. Atvykstant į Šiaulių TI ir išvykstant iš jo asmens ir jo daiktų apžiūros buvo atliekamos antisanitarinėmis sąlygomis. Dėl neteisėtų Šiaulių TI veiksmų

pareiškėjas patyrė emocinę depresiją, pažeminimą, galimybių sumenkinimą ir kitus neigiamus išgyvenimus. Pareiškėjas nurodo, kad valstybės institucijoms draudžiama su nuteistaisiais elgtis nežmoniškai. Pareiškėjo nuomone, minimalaus vienam asmeniui turinčio tekti kameros ploto sumažinimas nuo 5 kv. m iki 3,6 kv. m yra draudžiamas bausmės griežtinimas, nors laisvės atėmimas pats savaime yra bausmė, todėl jos stiprinti ar griežtinti negalima. Pareiškėjo teigimu, Šiaulių TI pareigūnai piktnaudžiauja savo pareigomis, nes siekia apriboti pareiškėjo teisių žinojimą arba visiškai jas panaikinti. Pareiškėjas paaiškina, kad neturtinę žalą kildina iš netinkamų kalinimo sąlygų (kamerų, kuriose buvo tamsu, drėgna ir šalta, perpildymo), netinkamo pareigūnų elgesio ir nuolatinių provokacijų. Pareiškėjo teigimu, tokios kalinimo sąlygos buvo sudaromos tyčia, o EŽTT yra nustatęs orientacines kompensacijas už gyvenimą nežmoniškomis sąlygomis.

Atsakovas Lietuvos valstybė, atstovaujama Šiaulių TI, atsiliepime į apeliacinį skundą prašo apeliacinį skundą atmesti.

Atsakovas paaiškina, kad pateiktas apeliacinis skundas iš esmės grindžiamas bylos nagrinėjimo metu nustatytų aplinkybių subjektyviu interpretavimu. Atsakovas pažymi, kad savo nesutikimą su apeliaciniu skundu grindžia iš esmės tais pačiais argumentais, kuriuos nurodė ir atsiliepime į pareiškėjo skundą pirmosios instancijos teismui. Atsakovo nuomone, pareiškėjo apeliacinis skundas yra neargumentuotas, nes jis visiškai nepagrindė ir neindividualizavo subjektyvių neigiamų pasekmių, išgyvenimų, taip pat priežastinio ryšio tarp jo nurodytų pažeidimų ir jam padarytos neturtinės žalos, nepateikė duomenų apie savo sveikatos būklę, kitas fizines bei psichikos savybes, kurios galėtų būti reikšmingos sprendžiant klausimą dėl įkalinimo sąlygų neigiamo poveikio jam masto, intensyvumo, pobūdžio ir laipsnio. Atsakovo teigimu, pirmosios instancijos teismas skundžiamą sprendimą priėmė išsamiai ir visapusiškai ištyręs bei įvertinęs bylos nagrinėjimo metu nustatytas aplinkybes.

Atsakovas akcentuoja, kad žalos padarymo faktą turi įrodyti žalos atlyginimo prašantis asmuo, be to, vien tik statistiniai duomenys apie kameroje laikytų asmenų skaičių nėra pakankamas pagrindas konstatuoti Šiaulių TI neteisėtus veiksmus. Šiaulių TI ėmėsi visų įmanomų veiksmų, kad pareiškėjui būtų užtikrintos kuo palankesnės kalėjimo sąlygos ir niekaip neišskyrė jo iš kitų įstaigoje laikomų asmenų; nenustatyta, jog kalinimo sąlygos iš esmės pakenkė pareiškėjo sveikatai. Atsakovas pakartoja pirmosios instancijos teismo nustatytas aplinkybes ir padarytas išvadas dėl pareiškėjo nusiskundimų, susijusių su odontologo paslaugų teikimu. Atsakovas nurodo, kad nors pareiškėjas tvirtina, jog jis buvo kalinamas antisanitarinėmis sąlygomis, tačiau šių teiginių jis niekaip nedetalizuoja.

Motyvuojamoji dalis

Teisėjų kolegija konstatuoja:

IV.

Nagrinėjamu atveju ginčas kilo dėl neturtinės žalos atlyginimo pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – ir CK) 6.271 straipsnį priteisimo pareiškėjui N. D. už kalinimą Šiaulių TI 2013–2015 metais teisės aktų reikalavimų neatitinkančiomis sąlygomis.

Žalos, padarytos neteisėtais valstybės institucijų veiksmais, atlyginimo imperatyvas kyla iš Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau – ir Konstitucija) 30 straipsnio 2 dalies, nustatančios, kad asmeniui padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimą nustato įstatymas. CK 6.271 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad žalą, atsiradusią dėl valstybės valdžios institucijų neteisėtų aktų, privalo atlyginti valstybė iš valstybės biudžeto nepaisydama konkretaus valstybės tarnautojo ar kito valstybės valdžios institucijos darbuotojo kaltės. Viešoji (valstybės) atsakomybė CK 6.271 straipsnyje numatytais atvejais atsiranda esant tik trims sąlygoms: neteisėtiems veiksmams ar neveikimui, žalai ir priežastiniam neteisėtų veiksmų (neveikimo) ir žalos ryšiui (Lietuvos vyriausiojo

administracinio teismo 2008 m. balandžio 16 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A444-619/2008 ir kt.). Tam, jog reikalavimas dėl žalos atlyginimo būtų pripažintas pagrįstu, turi būti nustatytos visos civilinės atsakomybės sąlygos, t. y. ne tik neteisėti valstybės institucijų ar pareigūnų veiksmai, tačiau ir padaryta žala ir priežastinis ryšys tarp neteisėtų veiksmų ir atsiradusios žalos. Nenustačius bent vienos iš minimų trijų viešosios atsakomybės sąlygų, valstybei pagal CK 6.271 straipsnį nekyla turtinė prievolė atlyginti žalą.

Pagal CK 6.250 straipsnio 1 dalį neturtinė žala yra asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kita, teismo įvertinti pinigais. Neturtinės žalos dydis teismo nustatomas pagal reikšmingų kriterijų visumą, CK 6.250 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas nebaigtinis tokių kriterijų sąrašas: žalos pasekmės, žalą padariusio asmens kaltė, jo turtinė padėtis, padarytos turtinės žalos dydis bei kitos turinčios reikšmę bylai aplinkybes, taip pat sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijai. Teismas turi įvertinti visumą kriterijų, turinčių įtakos neturtinei žalai nustatyti, ir neturi būti sureikšminamas nė vienas kriterijus atskirai. Tam tikrais atvejais vieni kriterijai laikomi turinčiais didesnę reikšmę nei kiti ir tai priklauso nuo ginamų vertybių specifikos. Be to, atlyginimo teisinius pagrindus, kaip žalos atlyginimo dydžio nustatymą lemia šios žalos prigimtis ir objektas. Priteistinos kompensacijos už patirtą neturtinę žalą paskirtis – sudaryti materialias prielaidas bent iš dalies atlyginti asmens neturtinius praradimus, sušvelninti patirtus neigiamus padarinius suteikiant galimybę naudotis kitais dvasinį ir fizinį pasitenkinimą teikiančiais dalykais, prarastas vertybes pakeisti kitais asmeniui vertingais dalykais, taip siekiant atkurti pažeistų teisių pusiausvyrą. Taigi kiekvienu atveju teismas neturtinės žalos dydį nustato individualiai, pagal bylos aplinkybes, įvertinęs konkrečiu atveju esančius objektyviuosius ir subjektyviuosius kriterijus, siekdamas teisingo kompensavimo bei vadovaudamasis teisingumo, sąžiningumo ir protingumo principais. Pažymėtina, kad neturtinė žala nėra bet koks, net menkiausio laipsnio asmeniui padarytas neigiamas poveikis, jis turi sukelti ne vienkartinius ar trumpalaikius išgyvenimus ar emocijas arba sudaryti kliūtis, kurios nėra sudėtingos ar nesunkiai įveikiamos. Neturtinė žala konstatuojama tada, kai ją darantys veiksmai ar veiksniai yra pakankamai intensyvūs, o ne mažareikšmiai ar smulkmeniški, kai jie yra nepriimtini teigiamos reputacijos ar asmens gero vertinimo požiūriu ir gali būti įvertinti pinigais, atsižvelgiant į pažeidžiamų vertybių pobūdį, pakenkimo intensyvumą, trukmę ir kt.

Pirmosios instancijos teismas, įvertinęs byloje surinktus įrodymus, nustatė, kad pareiškėjo laikymo Šiaulių TI sąlygos nuo 2013 m. gegužės 3 d. iki 2015 m. balandžio 1 d. iš esmės atitiko teisės aktų reikalavimus, išskyrus tai, kad pareiškėjas 119 dienų buvo kalinamas kamerose, kuriose asmeniui teko mažesnis plotas, nei nustatyta Įsakyme. Pirmosios instancijos teismas pagrįstu taip pat pripažino pareiškėjo skunde nurodytą teiginį, kad jis Šiaulių TI negauna su maistu vitaminų, nes aktuose nurodytos maisto pozicijos buvo pažeistos. Dėl to pirmosios instancijos teismas, vadovaudamasis CK 6.271 ir 6.250 straipsnių nuostatomis, pareiškėjui priteisė 750 Eur neturtinės žalos atlyginimą.

Pareiškėjas apeliaciniame skunde nesutinka su pirmosios instancijos teismo priimtu sprendimu ir prašo jo (pareiškėjo) skundą tenkinti, nurodydamas, kad pirmosios instancijos teismas netinkamai įvertino pareiškėjo kalinimo Šiaulių TI sąlygas ir pareiškėjo dėl to patirtą neturtinę žalą.

Teisėjų kolegija pažymi, kad teismų sprendimų peržiūrėjimo instancine tvarka paskirtis yra ta, kad suteikus proceso šalims teisę skųsti sprendimą apeliacine tvarka, būtų pašalintos teismo padarytos klaidos. Akcentuotina, kad apeliacinis procesas nėra bylos nagrinėjimo pirmosios instancijos teisme pratęsimas, todėl proceso dalyvis apeliacinės instancijos teisme iš esmės neturi teisės keisti ar pildyti savo skundo reikalavimo pagrindo, suformuluoto ir išnagrinėto pirmosios instancijos teisme. Apeliacinės instancijos teismas paprastai bylą patikrina tik ta apimtimi, kuria byla buvo išnagrinėta pirmosios instancijos teisme ir kuri buvo užfiksuota to teismo sprendimu. Proceso šalių pareiga elgtis sąžiningai iš esmės nesuderinama su faktinio pagrindo keitimu (papildymu), kai tai nemotyvuotai ir nepagrįstai daroma tik apeliacinės instancijos teisme (Lietuvos vyriausiojo

administracinio teismo 2007 m. rugsėjo 5 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A556-747/2007).

Teisėjų kolegija atkreipia dėmesį, kad pareiškėjas pirmosios instancijos teismo priimtame nagrinėti skunde (b. l. 2–4, 6–7) kaip faktinį žalos atsiradimo pagrindą buvo nurodęs kamerų perpildymą, teisės aktų reikalavimų neatitinkančią temperatūrą kamerose, vitaminų trūkumą maiste ir netinkamai suteiktas (nesuteiktas) stomatologo paslaugas. Tačiau kitų apeliaciniame skunde minimų pareiškėjo laikymo Šiaulių TI sąlygų (baudos izoliatorių būklės, pasivaikščiojimo kiemelyje sąlygų, prasto apšvietimo, rūkančių asmenų laikymo kartu su nerūkančiaisiais, asmenų ir daiktų apžiūros sąlygų) kaip faktinio žalos atsiradimo pagrindo pareiškėjas skunde nebuvo nurodęs. Dėl to pareiškėjo argumentas, kad jam žala atsirado ir dėl minėtų aplinkybių, nevertinamas.

Akcentuotina, kad pirmosios instancijos teismas pripažino pagrįstais pareiškėjo argumentus dėl vitaminų trūkumo maiste. Tačiau dėl pareiškėjo skunde ir apeliaciniame skunde akcentuojamų odontologo paslaugų teikimo Šiaulių TI teisėjų kolegija pažymi, kad administraciniai teismai nagrinėja tik tuos ginčus dėl žalos atlyginimo, kurie yra apibrėžti Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo (toliau – ir ABTĮ) 15 straipsnio 1 dalies 3 punkte, t. y. ginčus dėl žalos, atsiradusios dėl viešojo administravimo subjektų neteisėtų veiksmų, atlyginimo (CK 6.271 str.). O ginčai dėl žalos, patirtos dėl galbūt netinkamai suteiktų sveikatos priežiūros paslaugų, atlyginimo nagrinėtini bendrosios kompetencijos teismuose (žr. Specialiosios teisėjų kolegijos bylos rūšinio teismingumo bendrosios kompetencijos ar administraciniam teismui klausimams spręsti 2013 m. lapkričio 26 d. nutartį teismingumo byloje Nr. T-110/2013). Taigi nors šiuo atveju pareiškėjas, be kita ko, reiškia argumentus dėl, jo nuomone, netinkamo sveikatos priežiūros paslaugų teikimo, t. y. dėl netinkamų veiksmų, teikiant pareiškėjui sveikatos priežiūros paslaugas, netinkamo gydymo ir pan., šių aspektų vertinimas nepriklauso administracinio teismo kompetencijai. Atsižvelgusi į tai, teisėjų kolegija sutinka su pirmosios instancijos teismo pozicija, kad dėl minėtų paslaugų suteikimo ar nesuteikimo, jų tinkamumo galėtų spręsti pagal kompetenciją Pacientų sveikatai padarytos žalos nustatymo komisija, o pasinaudojus nustatyta tvarka, toks ginčas būtų teismingas bendrosios kompetencijos teismui. Taigi teisėjų kolegija sprendžia, kad pirmosios instancijos teismas pagrįstai skundžiamame sprendime nepasisakė, ar dėl šių pareiškėjo nusiskundimų atsirado jo nurodyta neturtinė žala.

Atsižvelgusi į tai, kad administracinių teismų kompetencijai nepriskirtini nagrinėti ginčai dėl žalos, atsiradusios dėl asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimo, atlyginimo, teisėjų kolegija konstatuoja, jog pareiškėjo apeliaciniame skunde nurodytos aplinkybės, kad jis prašė pirmosios instancijos teismo posėdyje suteikti galimybę su nepriklausomo stomatologo pagalba įrodyti, jog Šiaulių TI yra kaltas dėl pablogėjusios pareiškėjo dantų būklės, ir 2015 m. rugsėjo 7 d. Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme gautame rašte suformuluotas prašymas skirti ekspertizę, kurios metu būtų įvertinta pareiškėjo dantų būklė, nėra reikšmingi šiuo atveju.

Pareiškėjas skunde nurodė, kad kamerose vasarą buvo per karšta, o žiemą – šalta, t. y. temperatūra kamerose neatitiko teisės aktų reikalavimų. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010 m. kovo 30 d. įsakymu Nr. V-241 „Dėl Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ patvirtinimo“ patvirtintos ir ginčo laikotarpiu galiojusios Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 26 punkte buvo nustatyta, kad gyvenamųjų ir bendrosios paskirties patalpų oro temperatūra šiltuoju metų periodu turi būti 18–28°C, o šaltuoju – 18–22°C. Pirmosios instancijos teismas, įvertinęs byloje surinktus įrodymus, tarp jų ir Šiaulių visuomenės sveikatos centro patikrinimo aktuose nustatytas aplinkybes, pažeidimo, susijusio su oro temperatūra kamerose, nenustatė. Akcentuotina, kad pareiškėjo teiginys apie teisės aktų reikalavimų neatitinkančią oro temperatūrą yra abstraktus, t. y. pareiškėjas nedetalizavo, kuriose kamerose ir kada oro temperatūra neatitiko teisės aktų reikalavimų, o Šiaulių visuomenės sveikatos centras oro temperatūros pažeidimų kamerose, kuriose tuo metu buvo laikomas pareiškėjas, nenustatė. Taigi nėra pagrindo nesutikti su pirmosios instancijos teismo padaryta išvada, kad šis

pareiškėjo nusiskundimas laikytinas nepagrįstu.

Pareiškėjas skunde kaip žalos atsiradimo pagrindą, be kita ko, nurodė vienam asmeniui turinčio tekti kameros ploto pažeidimą, apeliaciniame skunde akcentuoja dėl šio pažeidimo atsiradusius nepatogumus, įskaitant judėjimo suvaržymus. Teisėjų kolegija nesutinka su pareiškėjo apeliaciniame skunde išdėstyta pozicija, kad šiuo atveju jam turėjo tekti ne mažiau kaip 5 kv. m kameros ploto, nes pareiškėjo kalinimo metu galiojusiuose teisės aktuose tokie reikalavimai nebuvo įtvirtinti. Teisėjų kolegija pažymi, kad EŽTT yra nurodęs, jog atsisako nustatyti, kiek kv. m turi tekti kaliniui ir kuomet erdvės trūkumas gali būti laikomas Konvencijos 3 straipsnio pažeidimu (žr., pvz., 2010 m. gruodžio 16 d. sprendimą Trepashkin prieš Rusiją; 2014 m. rugsėjo 15 d. sprendimą Logothetis ir kt. prieš Graikiją). Taip pat EŽTT nustatė, kad teismas, spręsdamas dėl Konvencijos 3 straipsnio pažeidimo, turi nustatyti, ar kiekvienas sulaikytasis turi individualią miego vietą; ar kiekvienam kaliniui tenka bent 3 kv. m; ar suimtieji gali laisvai judėti tarp baldų (žr., pvz., 2012 m. sausio 10 d. sprendimą Ananyev ir kt. prieš Rusiją; 2013 m. balandžio 2 d. sprendimą Olszewskiego prieš Lenkiją).

Šiaulių TI kiekvienam kalinamajam privalo tekti ne mažiau nei 3,6 kv. m kameros ploto, o šis reikalavimas yra nustatytas Įsakyme, todėl nacionaliniai teismai remiasi būtent šiuo standartu (žr., pvz., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. spalio 15 d. nutartis administracinėse bylose Nr. A-2065-624/2015 ir A-1677-442/2015). Nors pareiškėjas apeliaciniame skunde atkreipia dėmesį į kameros plotą, kuris yra užstatytas baldais, tačiau nei EŽTT praktikoje, nei Lietuvos Respublikos teisės aktuose nėra nustatyto reikalavimo eliminuoti užstatytą gyvenamąjį plotą, skaičiuojant minimalų gyvenamąjį plotą. Nagrinėjamu atveju pareiškėjas apeliaciniame skunde tik abstrakčiai teigia, kad Šiaulių TI klaidina teismus, pateikdamas klaidingas išvadas apie kamerose buvusių asmenų skaičių, tačiau nepateikia jokių šį teiginį patvirtinančių argumentų. Iš Šiaulių TI 2015 m. balandžio 15 d. pažymos (b. l. 11–22) matyti, kad Šiaulių TI du kartus per dieną (ryte ir vakare) tikrino kameroje buvusių asmenų skaičių ir teismas neturi pagrindo abejoti šių duomenų teisingumu. Taigi teisėjų kolegija daro išvadą, kad pirmosios instancijos teismas, skaičiuodamas pareiškėjui tekusį kameros plotą, pagrįstai atsakovo nurodytą visą kameros plotą dalijo iš kameroje laikytų asmenų skaičiaus.

Kaip minėta, EŽTT praktikoje nustatyta, kad turi būti atsižvelgiama į tai, ar asmuo turi galimybę judėti tarp baldų, tačiau šioje byloje nėra duomenų, kad pareiškėjui buvo taip suvaržyta galimybė judėti tarp baldų, jog jis dėl to patyrė tokio laipsnio neigiamą poveikį, kuris sukėlė ne vienkartinius ar trumpalaikius išgyvenimus ar emocijas arba sudarė kliūtis, kurios buvo sudėtingos ar sunkiai įveikiamos. Teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo suformuota praktika (žr., pvz., 2015 m. balandžio 14 d. nutartį administracinėje byloje Nr. A-424-575/2015), pažymi, kad pareiškėjo nusiskundimai dėl judėjimo galimybių sumažėjimo ir privatumo trūkumo yra glaudžiai susiję su byloje nustatytu minimalaus gyvenamojo ploto normos vienam asmeniui pažeidimu ir vertintini kaip šio pažeidimo dalis. Teisėjų kolegija taip pat pažymi, kad šiuo atveju santykinai mažą plotą, tekusį vienam asmeniui, kompensavo nemaži kamerų, kuriose pareiškėjas galėjo netrukdomai judėti, išmatavimai (nuo 16,25 kv. m iki 23,37 kv. m).

Dėl pareiškėjo skunde nurodyto argumento, kad jis buvo laikomas nežmoniškomis sąlygomis, kurios prilygsta kankinimui, teisėjų kolegija pažymi, jog Konstitucijos 21 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad draudžiama žmogų kankinti, žaloti, žeminti jo orumą, žiauriai su juo elgtis, taip pat nustatyti tokias bausmes. Kadangi pareiškėjas neturtinę žalą kildina iš netinkamų kalinimo sąlygų, nagrinėjamoje byloje taip pat aktualus Konvencijos 3 straipsnis, kuris nustato, kad niekas negali būti kankinamas, patirti nežmonišką ar žeminantį jo orumą elgesį arba būti taip baudžiamas. Teisėjų kolegija pažymi, jog EŽTT savo jurisprudencijoje ne kartą yra išaiškinęs, kad Konvencija įpareigoja valstybę užtikrinti, jog asmens kalinimo sąlygos nepažeistų jo žmogiškojo orumo, kad šios priemonės vykdymo būdas ir metodas nesukeltų jam tokių kančių ir sunkumų, kurių intensyvumas viršytų neišvengiamai kalinimui būdingą kentėjimo laipsnį, ir kad, atsižvelgiant į praktinius su įkalinimu susijusius poreikius, būtų adekvačiai užtikrinama jo sveikata ir gerovė. Valstybė turi garantuoti, kad kalinami asmenys

būtų laikomi sąlygomis, kurios užtikrina, jog jų orumas būtų gerbiamas, o bausmių vykdymo būdai ir metodai nesukeltų šiems asmenims didesnių ir intensyvesnių išgyvenimų už tuos, kurie yra neišvengiami asmeniui būnant kalinamu (žr. EŽTT 2000 m. spalio 26 d. sprendimą Kudla prieš Lenkiją; 2001 m. liepos 24 d. sprendimą Valašinas prieš Lietuvą ir kt.).

Pirmosios instancijos teismas nustatė, kad pareiškėjas nuo 2013 m. gegužės 3 d. iki 2015 m. balandžio 1 d. Šiaulių TI buvo laikomas 558 dienas, iš kurių 439 dienas buvo laikomas nepažeidžiant nustatytos vienam asmeniui turinčios tekti kameros ploto normos, o 119 dienų Šiaulių TI administracija pažeidė pareiškėjo subjektinę teisę būti kalinamam kameroje, kurioje jam tektų ne mažiau nei 3,6 kv. m kameros ploto. Teisėjų kolegija sprendžia, kad pirmosios instancijos teismas, įvertinęs pareiškėjo kalinimo sąlygas, pagrįstai nepripažino, jog pareiškėjas buvo kalinamas sąlygomis, pažeidžiančiomis Konvencijos 3 straipsnį.

Teisėjų kolegija, nagrinėdama ir vertindama šiuos apeliacinio skundo argumentus, kuriais remdamasis pareiškėjas teigia, kad jam turi būti priteistas 25 000 Eur neturtinės žalos atlyginimas, atkreipia dėmesį, jog EŽTT yra pažymėjęs, kad Konvencijos narėms yra paliekama plati nuožiūros laisvė žalą atlyginti pagal savo teisinę sistemą bei tradicijas, atsižvelgiant į pragyvenimo lygį toje konkrečioje šalyje (žr., pvz., 2006 m. kovo 29 d. sprendimą Scordino prieš Italiją). Pareiškėjas apeliaciniame skunde be jokio pagrindo teigia, jog EŽTT yra nustatęs orientacines kompensacijas už gyvenimą nežmoniškomis sąlygomis, kurią turi priteisti nacionaliniai teismai. Pažymėtina, kad EŽTT neformuoja jokių bendrų, išsamių atlygintinų sumų kriterijų ir nenustato fiksuoto žalos atlyginimo dydžio, kuriais turėtų vadovautis bendrai visų valstybių nacionaliniai teismai. Priteistinos žalos dydį remiantis subsidiarumo doktrina pirmiausia sprendžia nacionalinis teismas remdamasis šioje valstybėje įtvirtintu teisiniu reguliavimu bei teismų praktikoje nustatytais kriterijais, įvertinęs konkrečiu atveju patirtą žalą, kuri patiriama individualiai.

Teismai, vertindami asmenų, kalinimų teisės aktų neatitinkančiomis sąlygomis, patirtą neturtinę žalą, atsižvelgia į tai, kokioje kalinimo įstaigoje laikomas pareiškėjas; į aplinkybes, ar atsakovas sąmoningai stengėsi sukelti nepatogumus pareiškėjui; į bendrą šalies ekonominę situaciją (šiai bylai aktualiu laikotarpiu (nuo 2013 m. balandžio 25 d. iki 2015 m. balandžio 3 d.) Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. gruodžio 19 d. nutarimu Nr. 1543 „Dėl minimaliojo darbo užmokesčio didinimo“ buvo nustatytas 1 000 Lt (289,62 Eur) minimalus darbo užmokestis, galiojęs iki 2014 m. rugsėjo 30 d., nuo 2014 m. spalio 1 d. nustatytas 1 035 Lt (299,76 Eur) minimalus darbo užmokestis, o nuo 2015 m. sausio 1 d. – 300 Eur (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. rugsėjo 24 d. nutarimas Nr. 972 „Dėl minimaliojo darbo užmokesčio“)); į pragyvenimo lygį (žr., pvz., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. balandžio 15 d. nutartį administracinėje byloje Nr. A-588-858/2015); į piliečių bendrą materialinį lygį (žr. pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 2 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-7-375/2011). Taip pat, teisėjų kolegijos nuomone, svarbu atsižvelgti ir į teismų panašiose bei analogiškose bylose priteistus neturtinės žalos atlyginimo dydžius, kadangi tik taip gali būti įgyvendinti teisinio apibrėžtumo, teisingumo, sąžiningumo ir protingumo principai. Naujausioje Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje už kiekvieną kalinimo dieną, kurią buvo pažeista minimalaus vienam asmeniui turinčio tekti kameros ploto norma, asmeniui priteisiama nuo 6 iki 9 Eur (žr., pvz., 2015 m. gruodžio 10 d. nutartis administracinėse bylose Nr. A-2199-662/2015 ir A-2183-662/2015; 2015 m. gruodžio 15 d. nutartį administracinėje byloje Nr. A-1656-858/2015; 2015 m. gruodžio 16 d. nutartį administracinėje byloje Nr. A-1938-442/2015). Pagal formuojamą teismų praktiką, grindžiamą principu, kad kuo aiškesnė ir svarbesnė vertybė, tuo stipriau ji ginama, vienas iš veiksnių, reikšmingų neturtinės žalos atlyginimo dydžiui nustatyti ir teisingai atlyginti, yra teisinis gėris, į kurį kėsintasi ir dėl kurio pažeidimo padaryta prašoma atlyginti neturtinė žala (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. vasario 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-80-706/2015; kt.). Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2015 m. balandžio 24 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-239-690/2015 pažymėjo, kad aukštesnio laipsnio, masto stiprumo ir intensyvumo fiziniai ir dvasiniai išgyvenimai kompensuotini didesne pinigų suma, o ne tokio stipraus

sukrėtimo, mažesnio intensyvumo nepatogumams atlyginti skirtina mažesnė suma.

Taigi neturtinės žalos atlyginimo teisinius pagrindus, būdo ir (ar) dydžio nustatymą lemia šios žalos prigimtis ir objektas, į kokias vertybes buvo kėsintasi ir kokiu būdu jos buvo pažeistos, į pareiškėjo kalinimo netinkamomis sąlygomis laikotarpį, ar vienam asmeniui turinti tekti minimali ploto norma buvo pažeista nežymiai, pažeidimo tąsą, ar tai iš esmės pakenkė pareiškėjo sveikatai ir t. t. Teisėjų kolegija pažymi, jog sprendžiant dėl neturtinės žalos priteisimo kiekvienu konkrečiu atveju būtina nustatyti, jog būtent tas asmuo, kuris kreipėsi teisminės gynybos, tikrai patyrė fizinį skausmą, dvasiškai išgyveno, realiai patyrė emocinę depresiją, pažeminimai buvo apčiuopiami, reputacijos pablogėjimas juntamas ir ši dvasinė skriauda, pasireiškusi vienu arba keletu iš išvardytų elementų, nebuvo vienkartinio pobūdžio ar momentinė. Abstraktūs teiginiai, kuriuose pažodžiui pakartotas CK pateiktas neturtinės žalos apibrėžimas, negali būti pagrindas daryti išvadą, kad būtent tas asmuo patyrė itin didelę neturtinę žalą, kuri patiriama individualiai.

Pažymėtina, kad pareiškėjas apeliaciniame skunde prašo priteisti 25 000 Eur neturtinės žalos atlyginimą, tačiau tokio ar panašaus dydžio neturtinės žalos atlyginimo suma Lietuvos teismų praktikoje dažniausiai yra priteisiama už itin reikšmingų, tokių kaip sveikata ar net gyvybė, vertybių pažeidimą, nes žalos sveikatai padarymo atvejais teismų praktikoje paprastai priteisiamos didesnės piniginės kompensacijos nei pažeidus kitokias neturtines vertybes (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. vasario 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-80-706/2015; kt.). Teisėjų kolegija, atsižvelgdama į pirmiau nurodytus įstatymuose (Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalyje ir CK 6.250 straipsnyje) bei teismų praktikoje suformuluotus patirtos neturtinės žalos atlyginimo ir jos dydžio nustatymo vertinamuosius kriterijus, nustatytas pažeidimo aplinkybes, pareiškėjo nurodytus patirtus nepatogumus, neturi pagrindo nesutikti su pirmosios instancijos teismo padaryta išvada, kad šiuo atveju pareiškėjo reikalavimas tenkintinas iš dalies. Teisėjų kolegija pažymi, kad tokia pozicija atitinka naujausią EŽTT praktiką (žr., pvz., 2015 m. gruodžio 8 d. sprendimą Mironovas ir kiti prieš Lietuvą).

Teisėjų kolegija, išanalizavusi reikšmingus kriterijus dėl priteistinos neturtinės žalos atlyginimo dydžio nustatymo, pareiškėjo nurodomus neigiamus padarinius ir įvertinusi pareiškėjui priteistos sumos dydį, sprendžia, kad pirmosios instancijos teismo pareiškėjui priteistas neturtinės žalos atlyginimas nėra adekvatus dėl nustatytų pažeidimų pareiškėjo patirtoms neigiamoms pasekmėms, nes gana ilgas kalinimo perpildytose kamerose laikotarpis ir tam tikru laikotarpiu žymiai pažeista minimalaus vienam asmeniui tenkančio kameros ploto norma sukėlė pareiškėjui rimtą diskomfortą ir psichologinę kančią.

Atsižvelgusi į nustatytas aplinkybes, teisėjų kolegija konstatuoja, kad pareiškėjas ne visą laiką, kurį praleido Šiaulių TI, buvo laikomas teisės aktų reikalavimų neatitinkančiomis sąlygomis, pažeidimas nebuvo nepertraukiamas. Be to, šiuo atveju buvo nustatyti pažeidimai, susiję su Įsakyme nustatyto vienam asmeniui turinčio tekti kameros ploto neužtikrinimu, ir vitaminų maiste trūkumu, tačiau pareiškėjo nurodyti nusiskundimai dėl jam suteiktų (nesuteiktų) sveikatos priežiūros paslaugų pagrįstai buvo nenagrinėti. Taigi nenustatyta, kad pareiškėjui dėl kalinimo sąlygų būtų sutrikusi sveikata ar atsiradusios kitos ypač neigiamos pasekmės. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad dalis laiko per kalinimo laikotarpį (1 val. per dieną) skirta pasivaikščioti gryname ore ir nenustatyta, jog atsakovo atstovas būtų sąmoningai siekęs pažeisti pareiškėjo orumą ar nežmoniškai su juo elgtis. Pažymėtina, kad byloje nėra duomenų, jog pareiškėjas būtų kreipęsis į Šiaulių TI administraciją ar kitas institucijas dėl kalinimo sąlygų.

Be to, pažymėtina, jog pareiškėjas skunde ir apeliaciniame skunde prašė, kad jam būtų priteistas 25 000 Eur neturtinės žalos atlyginimas, tačiau nei skunde, nei apeliaciniame skunde nenurodė tokio pobūdžio kriterijų ar aplinkybių, kurios leistų daryti išvadą, jog pareiškėjui turėjo būti priteista būtent tokio dydžio neturtinė žala. Teisėjų kolegijos vertinimu, nagrinėjamu atveju nebuvo pažeistos tokios vertybės, kad pareiškėjo patirtą neturtinę žalą būtų galima įvertinti jo nurodyta suma (25 000 Eur).

Atsižvelgus į kalinimo neatitinkančiomis teisės aktų reikalavimų sąlygomis trukmę, į pažeidimo intensyvumą, į ginamų vertybių pobūdį, į pareiškėjo patirtus nepatogumus, kurie sukelia dvasines kančias, į bendrą šalies ekonominę situaciją, pragyvenimo lygį, į teismų panašiose ir analogiškose bylose priteistus neturtinės žalos atlyginimo dydžius, kitus anksčiau minėtus teismų praktikoje įtvirtintus neturtinės žalos dydžio nustatymo kriterijus, vadovaujantis sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijais, darytina išvada, kad pareiškėjas patyrė neturtinę žalą (dvasinius išgyvenimus, nepatogumus, pažeminimą), kuri negali būti kompensuojama vien tik pareiškėjo teisių pažeidimo pripažinimu, o pirmosios instancijos teismo priteista 750 Eur suma nelaikytina adekvačia kompensuoti pareiškėjo patirtai neturtinei žalai atlyginti.

Remdamasi išdėstytais argumentais, atsižvelgdama į anksčiau aptartų faktinių ir teisinių aplinkybių visumą, teisėjų kolegija sprendžia, kad šiuo atveju pareiškėjo patirta dvasinė skriauda nėra tokia didelė, kad ją būtų galima vertinti pareiškėjo nurodyta suma (25 000 Eur), o dėl nustatytų pažeidimų pareiškėjo patirtoms neigiamoms pasekmėms adekvati priteistina suma yra 1 100 Eur. Todėl pareiškėjo apeliacinis skundas tenkinamas iš dalies, pirmosios instancijos teismo sprendimas pakeičiamas priteistą pareiškėjui iš atsakovo Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių TI, 750 Eur sumą neturtinei žalai atlyginti padidinant iki 1 100 Eur.

Pareiškėjas apeliaciniame skunde nurodo, kad jis nori dalyvauti bylos nagrinėjime teisme, o tai vertinama prašymu bylą nagrinėti žodinio proceso tvarka. ABTĮ 137 straipsnio 1 dalyje nustatyta, jog apeliacinis skundas nagrinėjamas rašytinio proceso tvarka, t. y. nekviečiant į nagrinėjimą teisme proceso dalyvių ir jiems nedalyvaujant, išskyrus atvejus, kai teismas pripažįsta, kad žodinis bylos nagrinėjimas yra būtinas; proceso šalys apeliaciniame skunde, atsiliepime į apeliacinį skundą arba kitame procesiniame dokumente gali pateikti motyvuotą prašymą nagrinėti bylą žodinio proceso tvarka, tačiau atsižvelgti į šį prašymą teismui neprivaloma. Taigi minėtoje ABTĮ normoje įtvirtintas teisinis reguliavimas reiškia, kad įstatymu nustatyta teismo diskrecijos teisė tiek savo, tiek proceso šalių iniciatyva nuspręsti dėl bylos nagrinėjimo žodinio proceso tvarka, tačiau ši teisė ribojama, nurodant, kad toks sprendimas galimas išimtiniais atvejais. Dėl to ir proceso šalys, teikdamos prašymą nagrinėti bylą žodinio proceso tvarka, turi jį pagrįsti, nurodydamos išimtines aplinkybes, dėl kurių būtinas žodinis bylos nagrinėjimas. EŽTT jurisprudencijoje pripažįstama, kad žodinis bylos nagrinėjimas nėra būtinas, kai tinkamas procesas ir teisingo sprendimo priėmimas galimas remiantis turimais rašytiniais duomenimis, rašytinėmis šalių pastabomis ir nėra poreikio bylą nagrinėti žodinio proceso tvarka (EŽTT 2002 m. lapkričio 12 d. sprendimas Dory prieš Švediją). Žodinio teismo posėdžio atsisakymas antrojoje instancijoje gali būti pateisinamas, jeigu pirmojoje instancijoje posėdis vyko žodinio nagrinėjimo forma (EŽTT 1991 m. spalio 29 d. sprendimas Helmers prieš Švediją).

Įvertinusi bylos medžiagą, apeliacinio skundo ir atsiliepimo į apeliacinį skundą argumentus, teisėjų kolegija nustatė, kad nagrinėjamu atveju nėra jokių išskirtinių aplinkybių, dėl kurių pareiškėjo apeliacinis skundas turėtų būti nagrinėjamas žodinio proceso tvarka. Pareiškėjas, pareikšdamas, kad jis nori dalyvauti bylos nagrinėjime teisme, taip pat nenurodė jokių išskirtinių bylos aplinkybių, dėl kurių turėtų būti daroma išimtis ir byla apeliacine tvarka nagrinėjama žodinio proceso tvarka, byloje nėra tiriamos tokios faktinės aplinkybės bei nagrinėjami teisės klausimai, kurie negali būti tinkamai išspręsti remiantis rašytine bylos medžiaga, byloje dalyvaujančių asmenų paaiškinimais, duotais pirmosios instancijos teismui, išdėstytais procesiniuose dokumentuose, iš jų ir apeliaciniame skunde bei atsiliepime į apeliacinį skundą. Dėl šių nurodytų priežasčių teisėjų kolegija netenkino apelianto prašymo dėl bylos nagrinėjimo žodinio proceso tvarka ir bylą išnagrinėjo rašytinio proceso tvarka.

Rezoliucinė dalis

Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 140 straipsnio 1 dalies 3 punktu, teisėjų kolegija

nutaria:

Pareiškėjo N. D. apeliacinį skundą tenkinti iš dalies.

Šiaulių apygardos administracinio teismo 2015 m. gegužės 26 d. sprendimą pakeisti.

Priteistą pareiškėjui N. D. iš atsakovo Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus, 750 Eur sumą neturtinei žalai atlyginti padidinti iki 1 100 Eur (tūkstančio šimto eurų).

Kitą sprendimo dalį palikti nepakeistą.

Nutartis neskundžiama.

Teisėjai Ramūnas Gadliauskas
Ričardas Piličiauskas
Dalia Višinskienė